• ***Економіка регіону***

УДК 331.101.262

БОЛЬШЕНКО С. Ф.

ВИЗНАЧЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПОЗИЦІЙ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

Наукова стаття присвячена дослідженню методів оцінки конкурентних позицій трудового потенціалу регіонів. Розглянуто методи стратегічного аналізу і методи багатовимірного шкалювання та обґрунтовано їх прийнятність для оцінки конкурентних позицій трудового потенціалу регіонів. Запропоновано авторське бачення адаптації використання SWOT – аналізу до вимог аналізу середовища формування конкурентоздатності трудового потенціалу окремого регіону та визначено етапи його проведення. Розроблено модель, за допомогою якої уможливлюється визначати стратегії підвищення конкурентоздатності трудового потенціалу регіонів та посилення їх позицій у конкурентному середовищі.

Ключові слова: трудовий потенціал регіону, конкурентні позиції, конкурентоздатність, методи, модель, стратегічний аналіз.

Постановка проблеми. Постановка проблеми. Конкурентна позиція трудового потенціалу регіону формується в ринковому середовищі дією безліч факторів, які або створюють його конкурентні переваги у поточній, середньостроковій та довгостроковій перспективі, або стають бар'єрами на шляху реалізації стратегії соціально-економічного розвитку регіону.

Визначення конкурентної позиції трудового потенціалу регіону є необхідним етапом у розробці його стратегії розвитку особливо в сучасних умовах поглиблення децентралізації влади в Україні та реформування системи місцевого самоврядування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сутності трудового потенціалу, його структури та методів оцінки присвячено багато наукових праць. У роботі О.І. Амоші [1] розкриваються проблеми забезпечення розвитку людського потенціалу на глобальному та національному рівнях, визначаються напрями удосконалення державного управління, зорієнтованого на становленні та запровадженні соціальної відповідальності. У наукових дослідженнях Грішнової О.А. [2] визначається сутність людського капіталу та умови його формування в системі освіти і професійної підготовки. Дослідженню чинників формування конкурентоспроможності робочої сили присвячена робота Д.П. Богині [3]. Теоретичні та методичні аспекти конкурентоспроможності трудового потенціалу розглядаються вченими М. В. Семикіною [4] та Й. П. Звонар [5]. Дьоміною М. В. [6] сформовано місію стратегії забезпечення конкурентоспроможності працівників на регіональному ринку праці та стратегічні цілі стратегії конкурентоспроможності трудового потенціалу регіону.

Водночас проведене дослідження методичних підходів до оцінки конкурентних позицій трудового потенціалу регіону вказує на відсутність напрацьованої відповідної методичної бази. На цей час залишаються не визначеними поняття конкурентної позиції трудового потенціалу регіону і методи її оцінки.

Мета статті полягає у виборі існуючих методів стратегічного аналізу найбільш прийнятних для оцінки конкурентних позицій трудового потенціалу регіонів та їх адаптації до поставлених часом вимог.

Виклад основного матеріалу дослідження. Завдання визначення конкурентних позицій знаходиться у площині завдань стратегічного аналізу, що нараховує безліч методів в основу яких покладено моделювання і логічне мислення.

У даному контексті стратегічний аналіз – це спосіб дослідження і перетворення бази даних, одержаних внаслідок аналізу середовища формування трудового потенціалу, за допомогою якого владні структури визначають стратегічні напрями його розвитку (які конкурентні переваги треба створювати у короткостроковій, середньостроковій, довгостроковій перспективах).

ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ №1(17)/2015 ISSN 2221-8440

Перелік питань стратегічного аналізу повинен охопити такі питання:

1. Які показники аналізу макросередовища характеризують конкурентне положення трудового потенціалу?

2. Які чинники та з якою силою впливають на конкурентоздатність трудового потенціалу регіону, що саме і визначає позицію, яку він займає у конкурентному середовищі?

3. Чи привабливим є регіон для притоку конкурентоспроможної робочої сили?

4. Які регіони мають найбільш сильні (слабкі) позиції у формуванні конкурентоздатного трудового потенціалу?

5. Які регіони мають кращі можливості (загрози) створення конкурентних переваг трудового потенціалу?

6. Якою повинна бути державна регіональна стратегія розвитку трудового потенціалу при визначених конкурентних позиціях трудового потенціалу регіонів.

7. Як забезпечити ефективну реалізацію обраної стратегії?

Найбільш прийнятними для оцінки конкурентних позицій трудового потенціалу регіонів є матричні методи (матричний аналіз).

Для вивчення внутрішнього й зовнішнього середовища формування конкурентоздатності трудового потенціалу регіону може бути застосований SWOT - аналіз, що є важливим аналітичним інструментом для вибору стратегії і прийняття оптимальних управлінських рішень, які забезпечили б сильну та надійну конкурентну позицію.

Особливість використання SWOT – аналізу (Сили – Слабості – Можливості – Загрози) полягає в тому, що цей метод дає можливість, зіставляючи всі можливі комбінації показників зовнішнього середовища й ресурсних можливостей, розробити велику кількість відповідних їм поточних стратегій. Універсальність методу дозволяє його адаптувати до вирішення різнопланових завдань регіонального, галузевого та державного рівнів.

SWOT-аналіз проводиться шляхом послідовного виконання таких етапів:

1) Перший етап передбачає вивчення зовнішнього середовища формування конкурентоздатності трудового потенціалу регіону й виділення факторів, які відкривають нові можливості для створення конкурентних переваг та факторів, що створюють зовнішні загрози розвитку трудового потенціалу. Ними можуть бути:

1. Державна регіональна політика.

2. Процеси міжнародної трудової міграції.

3. Наслідки європейської інтеграції України.

4. Інвестиційна привабливість регіону.

5. Екологічна ситуація.

6. Зовнішньоекономічні зв'язки регіонів.

2) Другий етап передбачає аналіз внутрішнього середовища формування конкурентоздатності трудового потенціалу регіону, що дозволяє визначити його сильні й слабкі сторони:

1.Трудова активність населення.

2. Мотиваційний потенціал.

3. Збільшення народжуваності та зменшення смертності населення.

4. Створення та впровадження інновацій.

5. Розвиток регіонального ринку праці.

6. Рівень соціальної відповідальності суспільства.

7. Менталітет та ментальність регіону.

3) Третій етап SWOT-аналізу припускає зіставлення зовнішніх можливостей і загроз із внутрішнім потенціалом й обмеженнями, що дозволяє визначити здатність трудового потенціалу скористатися наявними можливостями та мінімізувати негативний вплив зовнішніх загроз.

Таким чином, на третьому етапі проводиться класифікація й оцінка наступних сполучень факторів зовнішнього й внутрішнього середовища:

”можливості – сильні сторони“ (визначення орієнтирів стратегічного розвитку трудового потенціалу регіону);

”можливості – слабкі сторони“ (визначення орієнтирів внутрішніх перетворень трудового потенціалу регіону);

ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ № 4(12)/2013 ISSN 2221-8440

”загрози – слабкі сторони“ (виділення істотних обмежень стратегічного розвитку трудового потенціалу регіону);

”загрози – сильні сторони“ (виділення потенційних стратегічних переваг).

Результатом проведення SWOT-аналізу є система можливих стратегічних дій, спрямованих на посилення конкурентних позицій трудового потенціалу регіону.

Визначення стратегії підвищення конкурентоздатності трудового потенціалу на основі матричного підходу може також здійснюватися за допомогою моделі «конкурентоздатність трудового потенціалу – приріст валового регіонального продукту».

Вибір показника валового регіонального продукту (ВРП) в якості критерію оцінки конкурентного положення трудового потенціалу пояснюється тим, що саме цей показник є узагальнюючим показником економічної діяльності регіону, який характеризує процес виробництва товарів і послуг до якого залучений трудовий потенціал. Зростання ВРП сприяє підвищенню доходу та рівня якості життя населення, створює можливості для профілактики здоров'я, що в свою чергу є сильною мотивацією до постійного саморозвитку працездатних громадян, їх професійного зростання.

Для побудови аналітичної моделі пропонується використовувати обчислювальні методи багатовимірного шкалювання, які детально описані у роботі О.А. Халафяна [7, с. 315-354].

Багатовимірне шкалювання (БШ) – це ряд пов’язаних між собою статистичних технік, що часто використовують в інформаційній візуалізації для дослідження схожості та відмінності у даних.

Особливість методу полягає у розміщенні об’єктів у просторі заданої розмірності і перевірці точності одержаної конфігурації відносно збереження відстані між ними. Багатомірне шкалювання являє собою клас методів для представлення сприйняття і переваг респондентів в просторі за допомогою наочного представлення.

Найчастіше, для оцінки якості підгонки моделі вимірюваної ступенем відтворення вихідної матриці подібностей використовують величину критерію згоди – стресу φ, що для поточної конфігурації визначається за формулою (1):

$$\varphi = \sum_i \sum_j \left(d_{ij} - f\left(\delta_{ij}\right)\right)^2 \qquad (1)$$

де d_{ij} – відтворені відстані в просторі заданої розмірності;

$f\left(\delta_{ij}\right)$ – неметричне монотонне перетворення вихідних даних (відстаней).

Вважається, що чим менше значення приймає критерій стресу, тим краще матриця вихідних відстаней узгоджується з матрицею результуючих відстаней. Виконання відповідних розрахунків здійснюється за допомогою програми *STATISTIKA* модуля Multidimensional Scaling, що являє собою реалізацію методів неметричного багатовимірного шкалювання. В якості вихідної конфігурації програма обчислює головні компоненти для матриці подібності відмінності, а далі запускає процес ітераційного пошуку рішення, мета якого полягає у мінімізації нестандартизованого стресу.

Залежність відтворених (результуючих) відстаней від вихідних відстаней відображає діаграма Шепарда (Shepard diagram). На осі ординат Y відкладаються оновлені відстані, а на осі абсцис – істинні відстані між об’єктами.

На цьому ж графіку будується графік ступінчастої функції, яка може бути як монотонно зростаючою, так і монотонно спадною. Модель вважається адекватною за умови найменшого розсіювання точок даних навколо лінії ступінчастої функції (рис. 1).

ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ №1(17)/2015 ISSN 2221-8440

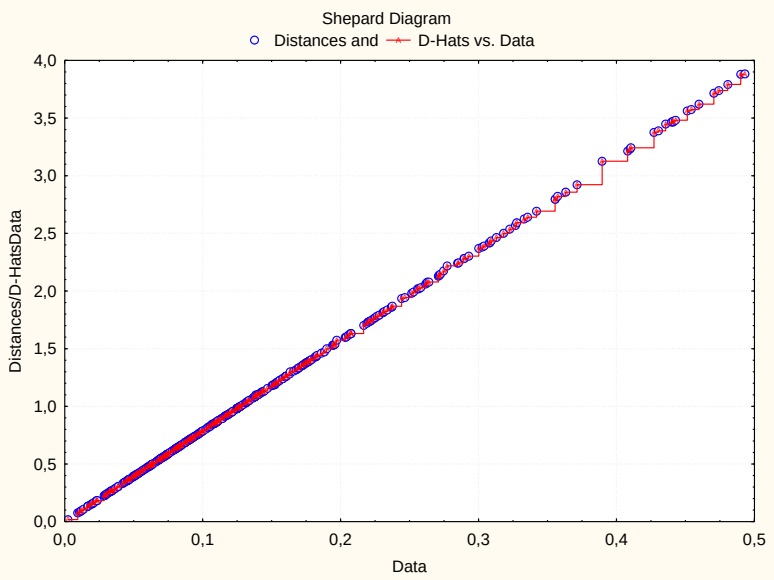

Рис. 1. Діаграма Шепарда

Джерело: розроблено автором

В кінцевому підсумку програма дає можливість одержати матрицю на якій будуть представлені усі об'єкти, що досліджувалися, розташовані на оновлених відстанях один від одного.

У нашому випадку це чітка картина розташування на матриці регіонів за рівнем конкурентоздатності трудового потенціалу та приростом валового регіонального продукту з розрахунку в середньому на 1 особу зайнятого населення (рис. 2).

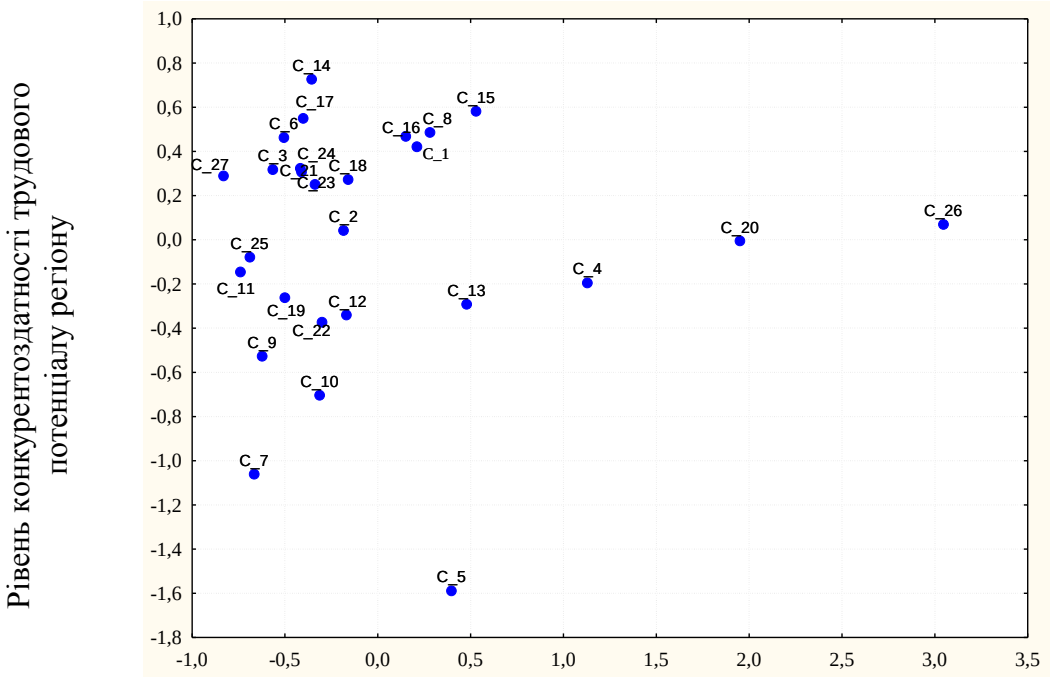

Рис. 2. Матриця «конкурентоздатність трудового потенціалу – приріст валового регіонального продукту»

Джерело: розроблено автором

ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ № 4(12)/2013
ISSN 2221-8440

З рис. 2 видно, що найбільш відокремлено розташовані м. Київ (С_26), Донецька (С_5) та Харківська (С_20) області. Саме ці регіони мають найкращі конкурентні позиції за визначеними критеріями.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином застосування МБШ для визначення конкурентного положення трудового потенціалу регіонів відкриває нові можливості у стратегічному плануванні регіонального розвитку з орієнтацією на досягнення такого рівня конкурентоздатності трудового потенціалу, який є наближеним до еталонного.

На попередньому етапі стратегічного аналізу розвитку трудового потенціалу регіонів доцільно використовувати метод SPACE-аналізу, що дасть можливість визначити перспективи та загрози у формуванні конкурентоздатного трудового потенціалу окремого регіону.

Перспективними напрямами подальших досліджень у вирішенні завдання пошуку методів визначення конкурентних позицій трудового потенціалу регіонів є використання інших матричних методів стратегічного аналізу для вирішення поставленого завдання. Слід більш детально розглянути та адаптувати метод PEST-аналізу та матрицю розроблену McKinsey & Company.

Кожний із розглянутих методів оцінювання конкурентних позицій трудового потенціалу регіонів доповнює один одного і дає можливість реалізації комплексного підходу до вибору стратегічного напрямку розвитку.

Література

1. Амоша О. Соціальна відповідальність в контексті розвитку людського потенціалу [Електронний ресурс] / О. Амоша, О. Новікова // Держава і ринок. – С. 122-127. – Режим доступу до журн. : http://lukyanenko.at.ua/_ld/3/335.

2. Грішнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки / О.А. Грішнова. – К.: Т-во «Знання», 2001. – 254 с.

3. Формування конкурентоспроможності робочої сили: зб. наук. праць / наук. ред. Богиня Д.П. – К.: Ін-т економіки НАН України, 2003.– 160 с.

4. Семикіна М.В. Конкурентоспроможність у сфері праці: сутність та методологія визначення / М.В. Семикіна // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. – 2009. – Вип. 15: Економічні науки. – С. 11-20.

5. Звонар Й. Особливості аналізу конкурентоспроможності трудового потенціалу регіону / Й. Звонар // Економічний аналіз. – 2008.– №3(19). – С.37.

6. Дьоміна М.В. Стратегія розвитку конкурентоспроможності трудового потенціалу регіону [Електронний ресурс] / М.В. Дьоміна, Т.Л. Іванова – Режим доступу: http://www.confcontact.com/20110531/ek5_demina.htm.

7. Халафян А.А. STATISTIKA 6. Статистический анализ данных / А.А. Халафян. – М.: ООО «Бином-Пресс», 2007. – 512 с.

References

1. Amosha O. Sotsialna vidpovidalnist v konteksti rozvytku lyudskoho potentsialu (Social responsibility in the context of human development) [Electronic resource http://lukyanenko.at.ua/_ld/3/335] / O. Amosha, O. Novikova // Derzhava i rynok. – P. 122-127.

2. Hrishnova O.A. Lyuds'kyy kapital: formuvannya v systemi osvity i profesiynoyi pidhotovky (Human capital: the formation in a system of education and professional training) / O.A. Hrishnova. – K.: T-vo «Znannya», 2001. – 254 p.

3. Formuvannya konkurentospromozhnosti robochoyi syly: zb. nauk. prats (Formation of labor force competitiveness: collection of science papers) / scientif. edited by. Bohynya D.P.– K.: The Institute for Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine, 2003.– 160 p.

4. Semykina M.V. Konkurentospromozhnist u sferi pratsi: sutnist ta metodolohiya vyznachennya (Competitiveness at work: the essence and methodology of the definition) / M.V. Semykina // Scientific works of Kirovohrad National Technical University. –

ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ №1(17)/2015 ISSN 2221-8440

2009. – Ed. No.15: Economical Sciences. – P. 11-20.

5. Zvonar Y. Osoblyvosti analizu konkurentospromozhnosti trudovoho potentsialu rehionu (Features of labor potential of a region competitiveness analysis) / Y. Zvonar // Economic Analysis. – 2008.– No.3(19). – P.37.

6. Domina M.V. Stratehiya rozvytku konkurentospromozhnosti trudovoho potentsialu rehionu (The strategy of development of competitive labor potential of the region) [Electronic resource http://www.confcontact.com /20110531/ek5_demina.htm] / M.V. Domina, T.L. Ivanova.

7. Khalafian A.A. STATISTIKA: Statystychnyy analiz danykh (Statistical analysis of data) / A.A. Khalafian. – M.: OOO «Binom-Press», 2007. – 512 p.

Большенко С. Ф.

Определение конкурентных позиций трудового потенциала региона: методический аспект

Научная статья посвящена исследованию методов оценки конкурентных позиций трудового потенциала регионов. Рассмотрены методы стратегического анализа и методы многомерного шкалирования и обоснована их приемлемость для оценки конкурентных позиций трудового потенциала регионов. Предложено авторское видение адаптации использования SWOT – анализа требованиям анализа среды формирования конкурентоспособности трудового потенциала отдельного региона и определены этапы его проведения. Разработана модель, которая позволяет определять стратегии повышения конкурентоспособности трудового потенциала регионов и усиления их позиций в конкурентной среде.

Ключевые слова: трудовой потенциал региона, конкурентные позиции, конкурентоспособность, методы, модели, стратегический анализ.

Bolshenko S.

Determination of the competitive position of labor potential of a region: methodical aspect

The scientific article is devoted to research methods of assessing the competitive position of the labor potential of regions. The methods of strategic analysis and multidimensional scaling methods have been considered and their suitability to assess the competitive position of the labor potential of regions has been proved. The author's vision on the use of SWOT analysis adaptation to the requirements of the environment formation of competitiveness of the labor potential of individual regions analysis has been suggested and the stages of its implementation have been defined. A model that allows one to define a strategy to improve the competitiveness of the labor potential of regions and strengthen their position in the competitive environment has been developed.

Keywords: labor potential of the region, competitive positions, competitiveness, methods, models, strategic analysis.

Рецензент: Заблодська І. В. – доктор економічних наук, професор, Директор Луганської філії Інституту економіко-правових досліджень Національної академії наук України, м. Луганськ, Україна.

Reviewer: Zablodskaya I. – Professor, Ph.D. of Economics, Director of the Institute of economic and legal research Lugansk branch National academy sciences of Ukraine, Luhansk, Ukraine.

e-mail: zablodin@yandex.ru

Стаття подана 12.02.2015 р.

ЧАСОПИС ЕКОНОМІЧНИХ РЕФОРМ № 4(12)/2013 ISSN 2221-8440